

Sinposioa

Otsailaren 27 eta 28an Nazioarteko Mercator sinposioa egin zen Tarragonan. Gai nagusia, Europako Batasunaren Konstituzio berriak Europako hizkuntza guztientzako berdintasunezko esparrua ekarriko ote zuen. Erantzuna bizkor, labur eta ahobatez: Ez.

Alegia, Europatik ez zaigula gaur egun datorkiguna baino babes handiagoa etorriko. Beraz, hegoaldean egon eta iparraldean hor konpon. Hegoaldean Euroitunak babesten gaitu eta iparraldean ez dago Euroitunik Frantziak berresten ez duen arte, eta ez dirudi hartaratzeko lege biderik irekiko duenik Konstituzio berri horrek.

Galdera nagusiak aitaren batean ihardespen etsigarri hori hartu badu ere, biziki interesgarri gertatu da egun parean. Europako bazter askotariko jendea ezagutzeko aukera izan dugu, Irlanda, Eskozia, Gales, Danimarka, Suedia, Suomi, Latvia, Hungaria, Frisia, Hego Tirol, Friuli, Italia, eta Katalunia. Eta mota askotarikoa gainera: Europako Batasuneko eta Europako Kontseiluko goi funtzionarioak, unibertsitate irakasle eta hizkuntza teknikariak, abokatuak, GKEetako arduradunak, agintari politikoak...

Euskal Herriak ordezkaritza zabala izan zuen: Behatokiak beste, Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako teknikariak, Gipuzkoako Diputazioko teknikaria, EHU eta Deustuko irakasleak, batzuk entzule eta beste batzuk hizlari. Ordezkaritza txukuna bai kopuru aldetik bai eta ponentzien aldetik ere, guztiek entzuleen arreta estu lotzea iritsi baitzuten. Nafarroatik ordezkari bakarra: Behatokia bera.

Jardunaldien barruan Linguapax sariak banatu ziren. Sari nagusia, Finlandiako suediar gutxiengoko Tove Skuttnab-Kangas andereak hartu zuen. Andere azpimarragarria benetan, jakituria, eskarmentua, hitz egokia eta konpromisoa uztartzen dituen. Ez da gero noiznahi lau errege biltzen musean. Behatokiak azaroan egin asmo duen sinposio-

Gaur egun ia bakarra geratzen zaiela esango nuke: elkar ezagutzea, elkarrekin solastatu eta harreman pertsonala lantzeko baliatzea, ponentziak aditzeko nahikoa bailitzateke dena amaraunetik eraistea. Halere, nago ez ote dugun oraindik amaraun-aitzineko inertzien arabera jarduten. Sinposioa saldatsu baino lodi gertatu da aukeran, gehitxo egositako babarrunen antzera. Hizlari asko, baikoitzari ordu erdiko asti laburra, eta gehienak, mokorraz txorizo makinan zanpatuz bezala, ordu betekoa ordu erdian sarrarazi nahi eta ezinean. Aldiz, mahai inguru, hitzaldiondo eta solasaldirako beta urri. Kafe etenak onena.

Hamar orduz hamasei ponentzia entzun ondoren halere izan zen jendea ezagutzeko aukerarik ostiralean. Bai eta larunbatean europar giroko iluntzean baxoerdia eskuan hartu eta Xiberuko kantaz zenbaiten gogoa liluratzeko ere. Bihotzak goxatzen eta euskararentzat lagun berriak egiten emandako ordu haiek izan dira menturaz gure lanik eraginkorrena. Euskarak ez ditu entzuleak behar Europan. Lagunak behar ditu. Eta lagunak ez dira hamar orduz ponentziak adituz eta hamaika bilera eginez lortzen. Emozioa landu behar da. Badugu alor horretan zer hobetu.

Ponentziez kanpoko beste elementuen azterketa. Hiru hizkuntza ofizial zituen Sinposioak: katalana, ingelesa eta gaztelania. Gaztelaniaz hitz egin zuten bakarrak... euskaldunak. Nago gure nazioartekotzeko hizkuntza ingelesa den egunean ez ote gaituzten aintzakoagotzat hartuko.

Izenik duena bada

Eta izenik ez duena? Izan ere izanzen da baina zaila da haren izanaz jabetzea, hura itzalpetik eralkitzea.

Ze hiztegi dugu gure egunerokotasun soziolinguistikoa deskribatzeko? Egokiak al dira maneatzan ditugun izenak eta kategoriak gure aurrean dagoen errealitatea deskribatzeko? Ezezkoan nago. Eta oker ez banago, nekez asmatuko dugu azterketa zuzenak egiten tresna egokien ezean.

Nire Tolosan ezagutu dut txiki-txikitatik euskararen presentziaren larunbatetako gorabehera nabarmena. Goi-

zeco zortzietatik eguerdiko ordubata bitarte suziriak bezala egiten zuen gora. Euskara baino ez zen aditzen. Handik aurrera berriz ziplo behera, tiroak jotako usoa antzo. Baserritarrak ziren, plazara etorrira, bazter guztiak euskaratzen zituztenak. Baina zenbat ziren baserritarrak hainbeste tolosar kaletar artean? Gutxi aukeran. Haiek ez ziren orea. Haiek legamia ziren. Aste osoan erdaraz bizi zen kaletarrek bazekien larunbata goizean euskaraz egin behar zuela. Baserritarrari, eta bide nabarrez apika bestela erdaraz egingo zion aldameneko kaletarrari ere. Eta honela kale osoa euskalduntzen zen bat-batean.

Nire haurtzaroko baserritarra ezinbesteko euskalduna zen. Erdaraz trakets edo batere ez akaso, eta euskaraz jardun behar. Hori ezaguna zen eta onartua zen Tolosako kalean, eta horrek ematen zion legamia izaera hori. Baina hori bukatu zen. Jentilarriko jentil zaharrak lagunei *gure denbora joan dek* esan zien bezala, ezinbesteko euskaldunen arrazarenak egin duela lekuko izan gara. Eta nor da gaur legamia? Zein da bazterrak euskalduntzen dituen arraza berria?

Aukeran gaztea da, elebiduna edo eleaniztuna agian, eskolatua, eta ezagutzen dituen hizkuntzen artean euskara lehenestea ohartuki erabaki du. Zer izen du kategoria horrek? Ez du izenik. Bakarren batek bataiatua izanen du agian, baina ez du gizartean adostasunez onartutako izenik. Eta euskararen bizkarrezurra da une honetan. Egin al daiteke izen hori merezi duen soziolinguistikarik gure hizkuntzaren bizkarrezurra den kategoriak izenik ez duen artean? Ezezkoan nago. Eta egoskorki ezezkoan gainera.

«Euskalduna» kategoriak zertarako balio du gaur ikerketa soziolinguistikoan? Funtzio publikoaren legeak beharrituta ikasi duena, akademizismo bihozgabeenean ikasitako hainbat eta hainbat eskola ume... gero eta gehiago dira euskararen zirrara zer den ez dakiten euskaldunak. Orea dira, ez legamia. Idatz al daiteke okintzari buruz orea eta legamia badirela jakin gabe, bereizi gabe eta bakoitzari bere izena eman gabe?

Gure hiztegia gaur egungo premiei eta errealitateari egokitzea lehen mailako eta premiazko eginkizuna da.

rako gonbitea egin diogu, eta baiezkoa eman digu gaia entzun orduko: Hizkuntza txikiak eta etorkinak ezinbestean etsai? Ezer okertu ezean gure artean izango dugu eza gutzea benetan merezi duen andere hau. Ez aukera galdu.

Pozgarria izan da «ama-hizkuntza+2» leloa europar hizlarietara helburuko eredutzat aurkezten ikusi eta behingoz gure burua aurreko bagoian ikustea. Izan ere hori baita Europan proposamen nagusia aniztasun linguistikoari eta hizkuntza gutxituei eusteko, eskola garaia amaitzerako ikasleek ama hizkuntza eta bi hizkuntza gehiagotan jarduteko gai izatea. Neronek ume bi ikastolan eredu horren arabera izaki, belarriak ederki gozaten zizkidaten asmo hauek.

«Elebakartasuna gaitz bat da —esan zigun Skuttnab-Kangas andereak—, eta gauza on bakarra du: sendatu egiten dela». Eleaniztasunak baino ez du ekarriko hizkuntza txikiak irautzeko iraunbidea eta hiztun guztien arteko errespetua eta berdintasuna.

Zenbait mito eraisteari ere ekin zion andere nekazekin honek. Europa ren aniztasun linguistikoaren altxorra aipatzen duen Konstituzioan Papua-Ginea Berriko hizkuntza kopurua Europakoa halako hamar baino gehiago dela ez ote zen sartu beharko esan zigun. Eta Europako Batasuneko goi funtzionario batek Europako hizkuntza guztien Inkesta Soziolinguistikoa egiteko behar adina diru ez zegoela esan zionean, zera erantzun zion, Danimarkan 5 milioi jende eta 24 milioi txerri daudela eta kontsumitzaileak harategian txerriak erosten duenean interneten sartuta puska horren ibilbide osoa jarraitzeko aukera duela —txerrien izena, zenbakia, jaioteguna, non jaio zen, non gizen du zuten, zer pentsu mota jaten zuen, non eta noiz akabatu zuten—, eta orduan nola ez den bada modurik izango Europan behar bezalako Inkesta Soziolinguistikoa egiteko. Funtzionarioak noski ez zuen jakin zer erantzun.

Sinposiendoa

Topaketok anitz funtzio zituzten garai batean, komunikaziorako gainerako tresnak urri eta irisgaitzak zirenean.

Izen batekin bi espezie nahasten baditugu ez dago sailkapen zoologiko zuzenik, eta sailkapen zuzenik ez dago eboluzioaren teoria asmatzerik. Gure soziolinguistikak terminologia egoki baten inguruko adostasuna iritsi behar du mintzabide berri eraginkorrak asmatuko baditu.

Inkesta sozio-linguistikoa

Joan den mende hasieran alemaniar naturalista bat Amazoniara iritsi omen zen ikerlanak egitera. Tesi bat frogatu nahi omen zuen: mutilazioek nerbio sistema zentrala kaltetzen duteneko. Zenbait esperimentu egin omen zituen hori frogatze aldera, eta hauetako bat egin ahal izateko, armiarma bat hezi omen zuen. «Zatoz» esan eta berarengana hurreratzen erakutsi omen zion armiarmari. Hau lortu zuenean, armiarmari egunero zango bat moztu eta «zatoz» esaten omen zion. Armiarmak, esaneko, «zatoz» agindua entzun eta hurbildu egiten omen zitzaion. Eguna joan eta eguna etorri, zango gutxiagoz gero eta baldarra-go, gero eta traketsago, armiarmak obedituz jarraitu omen zuen halere. Halako batean, zortzigaren zangoa moztu eta «zatoz» agindu omen zion zientzialariak. Armiarma ez omen zen mugitu. «Zatoz» esan omen zion berriz, ozena-go oraingoan. Baina armiarma geldi. «Zatoz!!!» oihuka azkenik, baina alferrik, armiarmak ez baitzuen gehiago obeditzen. Orduan naturalistak apunteak egiteko erabiltzen zuen koadernoan hartu eta zera idatzi omen zuen: *Zortzigarren zangoa moztzerakoan armiarma gor bihurtzen da.*

Euskarañ Jarraipena III 2001 Inkesta Soziolinguistikoa zera erakusten digu besteak beste, elebidunen kopuruak gora egiten duela Euskal Herrian, baina elebidunen multzo horretan «elebidun euskaldunen» kopuruak ez diola indar berdinez jarraitzen gorakako joera horri. Konklusioa zera da, *gainerako elebidunek* («elebidun erdaldu-nak» eta «elebidun orekatuak») *ez dute euskara gehiago erabiltzen behar adina gaitasun linguistikorik ez dutelako.*

Duela hogeitau urte, batzuek hizkuntzaren ezaguerari begiratzen zioten bitartean beste batzuek esaten genuen

erabilerari begiratu behar zitzaiola, ezagutza erabileraren aldagaietako bat baino ez zela, erabilera mailan ezagueraz gain beste hainbat aldagaik ere eragiten zuela, eta erabilera zela, beraz, aztertu beharreko aldagai nagusia. Bazirudien iritzi zuzen hau erabat nagusitzeraino zabaldu zela, baina hara ezustea! Hor dabilzkigu berriro iraganeko okerreren mamuak bizi-bizirik. Gaitasun linguistikoarena da elebidun euskaldun gehienak nagusiki erdaraz jardutearen adierazpide ofizial bakarra. «Gaitasun linguistikoa», alegia, duela hogeitau urte «ezaguera maila» esaten genuen hura. Lehengo txori bera luma berriaz.

Aipatutakoarekin batera, ikerketaren beste konklusio osagarriak honakoak dira: euskara erabiltzera eramaten duen behar adinako gaitasun linguistiko hori familia barruko transmisioari esker lortzen dela gehienbat, eta itxaron egin beharko dela hurrengo belaunaldia aztertu arte, jakin ahal izateko nagusiki erdaraz diharduten elebidunek haien seme-alabei euskara transmitituko ote dieten, honela izanez gero euskaraz jardungo duten elebidunak sortuko baitira.

Amazoniako naturalistari errespetu osoz amiarmanen motrizitatea aztertzeke eskatuko nioke, eta Hizkuntza Politikari errespetu osoz halaber, beste aukera batzuk ere azter ditzan eskatuko nioke. Esate baterako, bere interpretazioaren ondoan, alegia,

euskaraz ia behin ere jarduten ez duen elebiduna euskaraz behar bezain ongi hitz egiten ez duelako da.

txanpon beraren kontrako alderdia den beste hau ere aintzat har dezan,

euskaraz ezin du ongi hitz egin ia behin ere euskaraz jarduten ez duen elebidunak.

Nork bere teoria defendatzeko eskubide osoa du, eta teoria guztiek dute zilegitasun bera. Baina inork ez du frogak gezurtatzen duten teoriari eusteko eskubiderik.

Datu batetik hamaika konklusio ateratzea ez da zientifikoa. Konklusio bat hamaika datuz frogatzea da zientifikoa.

Zangoak mozteak ez du gorreririk eragiten. Tematzeak bai. ♪